

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Черкасова Володимира Федоровича

на дисертацію Гордаша Андрія Миколайовича
«Формування основ художньої майстерності майбутніх учителів
образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Нині в Україні активно аналізуються та розробляються теоретико-практичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів. Особливо гостро постає це питання в контексті підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, формування яких відбувається в умовах кардинального реформування освітнього процесу та імплементації Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Водночас відбуваються кардинальні соціально-економічні та культурні зміни у державі. Насамперед, актуалізуються питання формування особистості вчителя Нової української школи, його профільної майстерності, а для майбутніх учителів образотворчого мистецтва художньої майстерності. Попри очевидність пріоритетності художньої майстерності майбутніх учителів вказаного профілю, їхня професійна підготовка в контексті формування цього складника професіограми потребує вдосконалення.

Українське образотворче мистецтво супроводжує всі етапи історичного розвитку нашої країни – від прадавніх часів і дотепер. Воно становить невід’ємну частину національної культури, збагачуючи духовну сферу поколінь. Велику роль у цьому процесі відіграє професійна діяльність учителя образотворчого мистецтва, оскільки він покликаний не лише естетично виховувати учнів, але і продукувати мистецькі твори високого рівня художності. З огляду на це, дослідження А. М. Гордаша «Формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки» є актуальним.

Із урахуванням суспільного, культурно-освітнього та педагогічного значення процесу формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва автор дисертації чітко визначив

суперечності, що мають місце в теорії і практиці вищої школи, та завдання дослідження, виконання яких спрямоване на успішне розв'язання цих протиріч.

Дисертант переконливо обґрунтував доцільність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, чітко визначив його науковий апарат, обрав комплекс адекватних дослідницьких методів.

Структура дисертаційної роботи достатньо повно і переконливо відтворює логіку авторської концепції та основні результати дослідження.

Слід зазначити, що Андрій Миколайович у своїй дисертації глибоко і критично проаналізував наявні дослідження і творчо використав необхідні наукові напрацювання. За такого підходу з'ясування ступеня дослідженості здійснено у трьох напрямках: наукові праці, що стосуються проблеми формування основ художньої майстерності; дослідження, в яких предметом є певні інтегративні якості художника-педагога; дисертації та монографії, що відображають професійно-особистісні ознаки і характеристики студентів-образотворців. У цьому плані його дисертація є логічним продовженням та істотним доповненням пошуків, які велися і ведуться в зазначеному напрямі.

Позитивно, що теоретичне узагальнення проблеми дало змогу дисертанту визначити сутність не тільки ключових понять дослідження, а також дефініцій, які використовувалися для характеристики проблеми дослідження, а саме: «художня майстерність», «художній», «художність», «майстерність», «ремесло», «техніка», «мистецтво», «митець», «ремісник», «техніка» тощо. «Художню майстерність» дослідник інтерпретує як провідну професійно-індивідуальну якість митця у вимірах його непересічного естетичного смаку, талановитості, геніальності, умілості, вправності, ремісничості, мистецькості, артистизму, досвідченості та здатності захоплено продукувати об'єктивно-ціннісні твори, що мають провідні ознаки художності, естетичності, образності, досконалості, витонченості, шедевральності. Вартісним вважається те, що дисертантом розроблено функціональну схему досягнення митцем-майстром провідних ознак художності твору мистецтва.

На особливу увагу заслуговує здійснена автором з опорою на художньо-педагогічну спадщину відомих теоретиків і практиків образотворчого мистецтва

експлікація традиційного та інноваційного підходів до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

Згідно з узагальненнями здобувача, традиційний підхід ґрунтується на активному використанні методів копіювання, наслідування, імітування, колажування; дотриманні принципу дуалістичної основи мистецтва в єдності його духовно-емоційного і наукового складників; неухильному збереженні і примноженні арт-педагогічних цінностей академізму, що ґрунтується на активному використанні методів копіювання, наслідування, імітування, колажування; дотриманні принципу дуалістичної основи мистецтва в єдності його духовно-емоційного і наукового складників; неухильному збереженні і примноженні арт-педагогічних цінностей академізму.

Ретельне студіювання наукових праць теоретиків сучасного мистецтва і новітніх положень теорії та методики мистецької освіти дало змогу дисертанту експлікувати інноваційний підхід до формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, яким передбачено опанування графічного, живописного, формотворного і композиційного різновидів художньої майстерності за такою технологічною етапністю: нагромадження візуально-інформаційних артефактів; генерування авторського задуму різножанрових художніх творів електронного формату; виконання навчально-творчих завдань із цифрового образотворчого мистецтва із застосуванням художньо-інструментальних засобів комп'ютерних арт-програм.

На особливе схвалення, як нам видається, заслуговує зроблений А. М. Гордашем висновок стосовно обґрунтування мистецько-освітніх парадигм, з-поміж яких: міметична, класична, модерністська та інформаційно-технологічна. Автором доведено, що в сучасних умовах імплементація цих парадигм має відбуватися на інтегративній основі.

Доцільно зазначити, що наукову цінність представляє розділ дисертації, у якому здобувачем презентовано моніторинг сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Автор доводить, що сутність художньої майстерності майбутнього вчителя образотворчого

мистецтва позначається розвиненим естетичним сприйняттям об'єктів і явищ довкілля та художньої культури, художньо-естетичним смаком, здатністю мислити образами, глибоко розуміти специфіку мови мистецтва, вправно оперувати його засобами і технічними прийомами та за їх допомогою досягати високої художності й оригінальності твору. Специфіку його художньої майстерності позначено вмінням продукувати дидактично значущі та об'єктивно ціннісні твори, що засвідчують віртуозне володіння педагогічним малюнком, різними графічними, живописними, формотворними й оздоблювальними техніками.

Отже, слід визнати чітку дослідницьку позицію автора дисертації щодо сутності, специфіки, компонентного складу основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва та визначення критеріїв, показників і рівнів їх сформованості. Усе це стало підґрунтям для розроблення дуже важливого для художньої педагогіки діагностичного комплексу, використання якого дало змогу здобувачеві успішно провести констатувальний етап експерименту, результати якого ще раз підтверджують актуальність порушеної проблеми.

За результатами проведення діагностичних процедур одержано емпіричні дані за рівнями сформованості основ художньої майстерності згідно з критеріями мотиваційно-ціннісного, перцептивно-когнітивного, праксеологічно-вольового компонентів. У процесі діагностики використано низку методик, а саме: авторські анкети оцінки відповідних характеристик, авторські ілюстративні тести «Угруповання фотозображень», «Мій художньо-естетичний смак» та тести з теоретико-практичних основ рисунку і перспективи, живопису і кольорознавства, композиції, скульптури і пластичної анатомії, експертне оцінювання якості виконання програмних завдань із рисунку, живопису, скульптури і композиції, авторські анкети самооцінки вольових диспозицій за шкалою полярних профілів. Для обчислювання результатів дослідження використано низку статистичних методів.

Наукову цінність представляє розділ дисертації, у якому А. М. Гордаш концентрує увагу на розробці моделі формування основ художньої майстерності

майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що інтегрує п'ять блоків: нормативно-цільовий, методологічний, організаційно-методичний, процесуальний та результативний. Позитивно те, що окреслену модель апробовано в ході формувального етапу експерименту з урахуванням наявних зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприяють ефективному перебігу процесу фахової підготовки.

Вважаємо, що здобувачу вдалося чітко визначити та поетапно реалізувати педагогічні умови, що ефективно впливають на формування основ художньої майстерності студентів.

На пропедевтичному етапі реалізовано першу педагогічну умову – сприяння засвоєнню майбутніми вчителями образотворчого мистецтва цінностей художньої майстерності шляхом виховання стійкої потреби у цілеспрямованому художньому вишколі та стимулювання бажання стати справжнім художником-майстром. Для цього зміст традиційних настановних лекцій із фахових дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція») оновлено питаннями з аксіології художньої майстерності. Їх проведено з використанням пояснювального, проблемного і візуалізованого методів та технологій скрайбінгу. На цьому етапі у формі круглого столу проведено методичний семінар «Досвід творчої самореалізації вчителя образотворчого мистецтва у виставковій діяльності».

На підготовчому етапі реалізовано другу педагогічну умову – арт-педагогічний супровід фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва з використанням традиційних та інноваційних методів навчання образотворчого мистецтва, спрямованих на формування у них основ художньої майстерності. На заняттях спецпрактикуму «Копіювання художніх творів за зразками» організовано навчальне копіювання вірців високохудожніх творів, що відповідають змісту фахових дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Скульптура» і «Композиція») та навчально-творчої практики на пленері. У процесі студіювання спецпрактикуму «Технологія цифрового образотворчого мистецтва» студенти нагромаджували візуальні матеріали, використовували художньо-технічні ресурси цифрового образотворчого мистецтва та проєктні

методи у продукуванні різножанрових художніх творів електронного формату. У ході його викладання на сучасному обладнанні за коментарем викладача продемонстровано відеофільми про роботу художників над творами.

На заняттях вечірньої студії «Акмеологія художньої майстерності», залежно від програмних завдань фахових дисциплін та індивідуальних особливостей студентів, використано функції майстер-класу. До роботи залучено студентів, яких диференційовано на академічні категорії: «відсталі», «стабільні», «випереджальні». Для них визначено конкретні завдання, виконання яких супроводжувалося використанням технології паперового й електронного скетчбуку.

На презентаційному етапі формувального експерименту реалізовано третю педагогічну умову – рефлексію художності навчально-творчих робіт на засадах ситуативної та іміджевої самопрезентації, а також моніторингу оволодіння студентами основами художньої майстерності за технологічним арсеналом паперових і цифрових папок «портфоліо».

Слід наголосити на обґрунтованості здійсненого автором дисертації аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи, у якому здобувач доводить ефективність запропонованих педагогічних умов формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки. Для достовірності одержаних емпіричних даних дисертантом використано методика кутового перетворення Фішера, що вможливило підтвердження висунутої гіпотези, досягнення поставленої мети й виконання завдань дослідження.

Вельми цінними є представлені додатки до дисертації, з-поміж яких: рейтинги експертів та показники репрезентативності груп респондентів із закладів вищої освіти, що були експериментальною базою дослідження, а також зміст анкет для діагностики рівня оволодіння студентами основами художньої майстерності за критеріями запропонованих компонентів. Окрім того, дуже цікавими і валідними видаються ілюстративні тести «Угрупування фотозображень» та «Мій художньо-естетичний смак». Не залишилися без уваги презентовані дисертантом тести діагностики обсягу знань студентів із рисунку і перспективи, живопису і

кольорознавства, композиції, скульптури і пластичної анатомії з ключами до їхнього розв'язання.

У додатках заслуговує на увагу презентована здобувачем програми спецпрактикумів «Копіювання художніх творів за зразками» та «Технологія цифрового образотворчого мистецтва», що спрямована на формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва у віртуальній формі майстерно втілювати авторський задум різножанрових художніх творів електронного формату. Вартісним, на наш погляд, є також представлений фрагмент лекції з теми «Історія становлення і розвитку копіювального методу та дидактичні основи процесу копіювання».

Сформульовані в дисертації загальні висновки відображають належний рівень реалізації представлених у вступі дисертації мети і завдань роботи, а також вказують на перспективність подальших наукових досліджень.

Матеріали дослідження А. М. Гордаша достатньою мірою висвітлені у 14 публікаціях, з-поміж яких: 7 статей, які відображають основні наукові результати дослідження (з них 2 – у зарубіжних фахових виданнях), 7 – апробаційного характеру.

Загалом, дисертацію виконано згідно з вимогами, що ставляться до наукових робіт такого рівня і спеціальності. У ній представлено важливі матеріали, що цілком відповідають поставленим завданням дослідження. Достовірність одержаних дисертантом результатів забезпечується використанням комплексу адекватних дослідницьких методів та широкої джерельної бази.

На основі аналізу змісту дисертації та автореферату можна зробити висновки про те, що актуальність проблеми, її методологічна і теоретична основа отримали у роботі належне обґрунтування, аргументацію та конкретизацію. Дослідження має теоретичне і практичне значення, його результати дійсно можуть бути використані у процесі образотворчої підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей.

Водночас, як і будь яке дослідження, що характеризується активним науково-творчим пошуком, загальна позитивна оцінка змісту дисертації

А. М. Гордаша сформувався з урахуванням деяких питань, на які треба звернути увагу:

1. Схематична модель формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки, що міститься у дисертації (158 ст.) і в авторефераті (11 ст.) набула б більшої інформативності, якби в ній було конкретизовано традиційні та інноваційні методи навчання образотворчого мистецтва.

2. У висновках до другого розділу дисертації (152 ст.) можна було б детальніше висвітлити результати діагностики рівнів сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки.

3. На сторінці 115 дисертації при обґрунтуванні критерію прагнення стати справжнім художником-майстром, що позначає мотиваційно-ціннісний компонент сформованості основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, доцільно було б пояснити сутність його показників: іманентне, ідентифікаційне, трансцендентне.

4. На сторінці 172 дисертації підрозділ 3.2 під назвою «Педагогічні умови формування основ художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі фахової підготовки» розпочинається з розкриття зовнішніх і внутрішніх факторів, що дійсно сприятливі для проведення формувального експерименту. Але ці фактори не слід ототожнювати з педагогічними умовами, оскільки їх урахування у фаховій підготовці студентів можна розглядати як окрему мистецько-освітню умову. Тому цей матеріал краще було б дещо розширити і подати у формі окремого параграфу.

5. На 182 сторінці дисертації, де йдеться про впровадження спецпрактикуму «Копіювання художніх творів за зразками», бажано було б розкрити принципи відбору зразків художніх творів, що пропонувалися студентам для копіювання.

Утім, висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Варто наголосити, що як молодий науковець Андрій Миколайович виявив неабияку дослідницьку ерудицію в процесі розв'язання цієї надзвичайно складної проблеми, досяг поставленої мети і завдяки цьому зробив вагомий внесок у збагачення наукового знання в галузі мистецької освіти. Робота є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам п.12 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, що ставляться до кандидатських дисертацій, а її автор Гордаш Андрій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

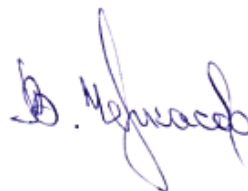
доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії

Центральноукраїнського державного

педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

Черкасов В. Ф.

Підпис засвідчую:

проректор з наукової роботи

Михида С. П.